

պարար իշամեղուներ ալ, և որ ցաւալին է՝ նաև օձաբնոյթ աւրուած մտքեր՝ որ մեղրի տեղ կ'ընտրեն իրենց թունի դառնութիւն ժողովելնոյն ծաղկերներէն, անձանց ու իրենց նմանեացը՝ ի վնաս : Բար վերջապէս ողորմ հառաչանքով մը ընդունայն ելած կը տեսնէ խեղճ ուսուցիչը իր երկայն աշխատութեան քրտունքն ու հոգերը . մանաւանդ երբոր թշնամեաց քսութիւնը համբաւն ալ վտանգի մէջ ձգէ : Յուսահատութեամբ թողուլ հարկ կ'ըլլար անոնց այս տաժանելի պաշտօնը, եթէ երկնից կոչման շնորհը զիրենք չի խրախուսէր . եթէ չգիտնային ստուգիւ թէ կարելի է մի և նոյն վարժողէն դուրս ելլել (Լարսեղ մը, Վրիգոր մը ու Յուլիանոս մը . մի և նոյն դպրոցէն Պոսիւէ մը, Ֆենելոն մը ու Վոլթէն մը . սոսկալով մը ըսեմ՝ մի և նոյն գերագոյն դպրոցէն Նստուծոյ մարդացելոյն՝ ապա կանեալ աշխարհս սրբելով մարդկութիւնս աստուածանման ընող գերմարդկային աշակերտք և Յուդա մը : Սակայն կը զարմանամ թէ ինչպէս հանդերձ իրենց ամէն անգգամութեամբը Հրեայք՝ չկրցան աշակերտին անպիտանութեամբը վատահամբաւել զվարդապետը :

Եւ հարցընեմ անոնց որոնք որ դատաւոր կեցեր են գիտութեան, թէ մտաւոր մարդկանցմէ ով երազեր է թէ գիտութիւնը զմարդս առաջին անեղծ ու անմեղ բնութեան վերածէ, ու անկէց վերջը անմեղանշական ու աշխարհքիս զօրաւոր որոգայթներէն անմոլար պահէ : Եթէ գերագոյն քրիստոնէական կրօնից լոյսը՝ զօրութիւն մը տալով մարդուս կռուելու ապականեալ բնութեանը դէմ, թողուց շարունակել նոյն բնութեան մէջ, ով կրնայ աւելի բանի մը յոյս ունենալ գիտութենէ :

Եւ յուսամ որ քիչ շատ կրցայ իմացընել քեզի, նախ՝ թէ ինչ է գիտութիւնը . երկրորդ՝ թէ գիտութիւնը որ ամենաօգտակար է մարդկութեան, կըրնայ նաև վնաս բերել մարդուս զայն ձեռք բերելու կերպին մէջ սխալելովը :

(Ի) Ե որ այս երկար խօսակցութենէս վերջը գտնուի մէկը որ կարենայ ըսել

Թէ լաւագոյն չէր տդէտ մնալով՝ պակաս հոգալ ու մտածել ու հանդարտ կեանք անցընել, դիւրաւ կառավարել ու կառավարուիլ : Եթէ կը տարակուսիմ թէ ամէն տգիտութիւն դիւրաւ կառավարուի . երկրորդ՝ կը վախեմ որ այս ըսողը կերպով մը անբանից կեանքին ալ չփախաքի . երրորդ՝ կ'ըսեմ թէ Նստուծոյ որ գիտնալով մեր ինչ կերպով ազատութիւննիս գործածելը, կիսոց անպիտանութեանը համար մէկալնոնք չի զրկեց շնորհքէն, տուաւ մեզի կարողութիւն որ մշակենք այս ձիրքերը ու իրեն ազատ յօժարութեամբ ծառայենք . ուստի ծնողք և մեծերը որ Նստուծոյ շուք մը կ'ըսուին երկրիս վրայ ու իրենց պարտուցը օրինակ ունին զՆստուծոյ, պէտք է որ այս գաղափարին հետեւին :

Հ. Ա. ՃԱԲ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Յօվնանէս Սկրտիկ Սատիլէոն :

Եւստէն երբեմն երբեմն աշխարհքիս վրայ այնպիսի զարմանալի մարդիկ, որ լուսաւորի մը պէս յանկարծակի երևնալով թէպէտև անցնին երթան, բայց իրենց յիշատակը ամենուն սիրտը անմահ տպաւորելով ամենուն աչքը դէպ ի իրենց բացած լուսաւոր ճամբուն վրայ կը ձգեն : Եւսպիսի մարդիկներէն մէկն ալ եղաւ Յովնանէս Սկրտիկ Սատիլէոն, Պաղղիոյ սրբազան պերճախօսութեան պարծանքը, որ ծնաւ 1663ին յունիսի 24ին Բրովանս գաւառին Հիէրս քաղաքը : Հայրը բարեպաշտ մարդ մը ըլլալով՝ որդին հինգ վեց տարեկան եղած ատենէն նոյն քաղաքին աղօթաւանից դպրոցը դրաւ : Հոն Սատիլէոն իր բնական հանճարովն ու յաջողակութեամբը շատ յառաջ գնաց . հոգեւորի ալ մասնաւոր սէր մը կը ցուցնէր . երբոր քարոզ մը կամ ճառ մը ըսէր՝ այն

պէս ուշադրութեամբ մտիկ կը դնէր՝ որ լմննալէն վերջը իր ընկերները քովը կը ժողվէր, ու բոլոր լսածը կենդանի ու եռանդուն կերպով մը անոնց առջևը կը կրկնէր։ Բայց քանի մը տարիէն հայրը առանց սպասելու որ տղան ուսման ժամանակը լմննընէ՝ հանեց զինքը դպրոցէն ու սկսաւ իրեն նօտարութիւն սորվեցնել՝ որ իր արուեստն էր։ Սիաբալ նութեան գլխաւորները տեսնելով որ Սասիլլեոն պարապ ատեն մը գտածին պէս մէկէն ի մէկ իր առջի դպրոցը կը վազէ կու գայ ու մեծ եռանդեամբ և ջանքով դասերուն մտիկ կը դնէ՝ իմացան թէ տղան ինչ հոգւոյ տէր է, ուստի ամենայն կերպով ետևէ ինկան որ հայրը զինքը հոն իրենց կրօնին մէջ հաստատէ։ Բայց ահա 1681^{ին} մտաւ Սասիլլեոն նոյն միաբանութիւնը. քանի մը տարիէն ուսմունքը կատարեալ լմնեցնելէն ետքը՝ աստուածաբանութեան վարժապետ ունեցաւ հռչակաւոր Բաւթրի եպիսկոպոսը։ Պզտիկուց ի վեր մասնաւոր սէր մը կը ցուցնէր քարոզ տալու, ուստի աստուածաբանութիւնը լմնեցուցած չլմնեցուցած մէկէն երկու իրեք քարոզ խօսեցաւ, որոնք թէպէտև ըստ ինքեան բաւականապէս յաջողեցան՝ բայց Սասիլլեոն վրանին պակասութիւններ դիտելով՝ միտքը դրաւ որ իր հանձարն ու ախորժակը աւելի փիլիսոփայութեան ու աստուածաբանութեան յարմարութիւն կը ցուցնեն քան թէ քարոզատու ճարտարիօսութեան, ինչպէս որ իր ընդհանրական մեծաւորին գրած թղթին մէջ ալ կ'ըսէ. բայց սակայն քահանայ ձեռնադրուելէն ետքը երբոր քանի մը ներբողներ ստիպուեցաւ խօսել՝ այնպէս լաւ իր ճարտասանութիւնը դուրս ցատքեցուց որ իրեն մեծաւորներն ալ հարկ սեպեցին որ զինքը մէկէն քարոզչութեան վսեմ ու աստուածային պաշտօնին վրայ դնեն։ Իսկ ինքը Սասիլլեոն անձնասիրութենէ ու հասարակաց գովաբանութենէն ուզելով հեռու փախչիլ, ինչպէս որ նոյն իսկ Տ'Լամպէր ալ կ'ըսէ, գնաց Եթովպիայէն կամ Սեթիֆոն ըստուած անապա-

տաւորաց վանքը քաշուեցաւ, ու հոն զգեստաւորեցաւ ալ։ Բայց Բստուած որ զինքը ուրիշներուն փրկութեան գործի սահմաններ էր, չուզեց զինքը իր առանձնութեանը մէջ թողուլ. հապա մանաւանդ թէ անոր խոնարհութիւնը զինքը աւելի կերպով մը փառաւորելու գործածեց։ Բնակով Սասիլլեոն չորս կողմանէ աղաչանքներ ու ստիպողական հրաւերներ ընդունելով՝ իմացաւ որ Բստուածոյ կամքը ան է որ իրեն տրուած տաղանդն ու հանձարը և նաև ինքը զինքը բոլորովին ուրիշներուն փրկութեանը նուիրէ. ուստի նորէն իր առջի վանքը դարձաւ։ Ինկէց վերջը ետևէ ետև Բէզէնա, Սոնարիզոն և Սեննա Վաղղիոյ գեղեցիկ դպրութեանց և աստուածաբանութեան վարժապետ եղաւ և քանի մը գեղեցիկ դամբանականներով այնչափ անուն հանեց, որ 1696^{ին} Փարիզ կանչուեցաւ ու Սենդ Սակլուարի հայրապետական կղերիկօսարանին մեծաւոր ընտրուեցաւ։ Հոն Սասիլլեոն իր առաջին եկեղեցական բանախօսութիւններն ըրաւ, որոնց ոճը թէպէտ և պարզ է, ու իր ետքէն շինած ճառերուն ծանրութիւնն ու վսեմութիւնը չունին, ի վերայ այսր ամենայնի բաւական կրակ ու եռանդն կը ցուցնեն, մանաւանդ երբոր եկեղեցականաց տգիտութեանը և կամ անկարգութեան սոսկալի հետևանքները կը նկարագրէ։ Բայ խօսակցութիւնները իրեն հանձարը բանալու ու կրթելու շատ օգնեցին և իբր թէ նախադուռն եղան իրեն ապագայ պերճախօս քարոզչներուն։ Ինչպէս մը իր կրօնին ընդհանրական մեծաւորը հայրն Տրլաթուր հետը խօսելու առտեն դարձաւ հարցուց իրեն թէ ինչպէս կ'երևան քեզի Փարիզի քարոզիչները. — “Շատ խելք, շատ հանձար վրանին կը տեսնեմ, պատասխանեց Սասիլլեոն, բայց թէ որ ես քարոզ տալու ըլլայի՝ անոնց պէս չէի տար ”։ Սիայն մեծին Պուրտալուի վրայ կը զարմանար ու չէր կշտանար անոր քարոզները գովելէն. բայց սակայն և ոչ իսկ աս անուանի քարոզչին ճիշդ հետևողն եղաւ. ինչու որ

իր հանձարը իրեն ուրիշ նոր ճամբայ մը բանալու կ'առաջնորդէր : Տեսաւ որ նոյն ատենուան քարոզներուն մէջ մարդուս սիրտը թափանցել ու ինք զինք ճանչցնել տալը ամենեւին կը պակսէր . քարոզիչները աւելի արտաքին սովորութեանց դէմ կը ջանային ոգորիլ, ու վերացեալ և ընդհանուր բարոյական իմաստներով կը լեցնէին իրենց քարոզները, որով ժողովրդեան ալ զարմանալի ազդեցութիւն կամ օգուտ չէին կրնար ընել . ուստի միտքը դրաւ Սասիլեոնի որ ինքը ամենեւին անոնց ներհակ՝ մարդկային սրտին խորշերէն կրից ծածուկ արմատները փնտռէ, որպէս զի անոնց պատճառը լաւ մը թափանցելէն ետքը կարենայ անձնասիրութեան ախտին ու անոր սնոտի ու խաբէական յոյսերուն և փափաքանացը դէմ պատերազմիլ, ու ընդհակառակն առաքինութեան գեղեցիկութիւնն ու անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը ճանչցնել և ամենուն սիրտը անոր սիրովը բորբոքել : Այս եղաւ իրաւ ջրնէ իր սքանչելի ճարտասանութեանը սեպհական յատկութիւնը, որով բոլոր իրմէն առաջ և վերջը եղած քարոզիչները գերազանցեց ու կը գերազանցէ : Այսպիսի կերպով պատրաստուելէն վերջը, 1698^{ին} քառասնորդական պահոց մէջ Սոնբէլիէ հրաւիրուեցաւ քարոզ տալու համար, ուր որ շատ մեծ ընդունելութիւն գտաւ, ու ամէնքը իբրեւ նոր Պուրտալու իրեն կը նայէին : Հաջորդ տարին նոյնպէս մեծ պահոց մէջ Փարիզու մայր եկեղեցին խօսեցաւ իր քարոզները : Սէկ օր մը մեծն Պուրտալու լսելով Սասիլեոնի համբաւը ու մեծամեծ գովեստները՝ գնաց ինքն անձամբ իրեն քարոզը լսելու . ետքը երբոր Սասիլեոն իր պաշտօնը փառաւոր կերպով լմնցուցած բեմէն վար կ'իջնար, դարձաւ Պուրտալու իր ընկերներուն՝ որ կը փափագէին լսելու թէ ինչ դատաստան ըրած էր քարոզին վրայ, և զՍասիլեոն ցուցնելով ըսաւ այն խօսքը զոր ատենօք Վարապետն՝ Ստուածորդւոյն համար ըսեր էր, թէ «Վա պարտ է աճել և ինձ մեղմանալ» :

Այսպիսի մարդու մը այսպիսի վկայութիւնը որչափ որ իրեն աննախանձ խոնարհութիւնը կը ցուցնէ՝ այնչափ աւելի Սասիլեոնի համար անհամեմատ փառք ու ներբողեան մըն է :

Սասիլեոն Պուրտալուին պէս աշուրները գոցած բեմեր չէր երևնար, հասկա աչքերը խոնարհաբար վար առած, առանց յաճախ ու խիտ շարժումներ ընելու և կամ բան ծախելու կերպեր բանեցնելու . բայց երբոր խօսքը կամաց կամաց կը տաքնար՝ աշուրները կրակ կը կտրէին ու այնպէս խօսքին համեմատ զօրաւոր շարժումներ ու ձևեր կ'ընէր, որ անգամ մը Պարոյ անունով երեւելի դերասան մը իր քարոզը լսելու համար եկած ըլլալով, այնպէս զմայլեցաւ Սասիլեոնի կերպին վրայ որ դարձաւ իր ընկերներէն մէկուն ու ըսաւ . «Նարեկամ, ահա քեզի առտենաբան մը . ասոր դիմացը մենք գերասան չէ՝ կատակերգակ ենք միայն» : Բայց ասկէց շատ աւելի զարմանալի ու միանգամայն սիրտ շարժող պատմութիւն մը կը պատմէ մեզի Վահաբը : Արքունի պալատականաց մէկը օր մը երբ կառքով վարպետ երաժշտիմընոր շինած մէկ տաղերգութիւնը լսելու կ'երթար՝ տեսաւ որ ճամբաները բոլոր երկու կարգ ետեւէ ետեւ գացող կառքերէ գոցուեր են, որոնցմէ մէկ կարգը տաղերգութիւնը լսելու կ'երթար, իսկ մէկաւր Սասիլեոնի քարոզը լսելու : () արմաջաւ իշխանը ու հետաքրքրութիւնը եկաւ մէյմը այս անուանի քարոզիչը տեսնելու, ուստի մէկէն կառքէն վար իջաւ ու ժամ մտած չի մտած՝ մէյմ՝ ալ քարոզիչը կարծես թէ իրեն համար ըլլար՝ կը դառնայ «Վա ես այրն այն» կ'ըսէ : Իշխանին սիրտն ու գոյնը նետած կը կենայ ինչուան վերջը ու ամբողջ քարոզը մտիկ կը դնէ . և այնչափ ազդեցութիւն կ'ընեն քարոզչին խօսքերը իրեն խստացեալ սրտին վրայ, որ երբոր ժամէն դուրս ելաւ՝ «Որտիս վրայ մեծ թեթևութիւն մը կը զգամ, կ'ըսէր, իբրեւ թէ մեծ բեռ մը վրայէս ձգած ըլլայի» . և իրաւ էր ըսածը . վասն զի ա-

մենամեծ բեռ մը, որ իրեն սիրտը երկայն
ատենէ 'ի վեր ճնշելով կը տանջէր ,
ճշմարիտ ապաշխարութեամբ ու հաս-
տատուն առաջադրութեամբ Մատուծոյ
առջևը ձգած՝ այնպէս իբր թէ նոր կեն-
դանութիւն մը առած եկեղեցիէն դուրս
կ'ելլէր : Երանի քարոզչին որ այսպիսի
անուշահոտ պտուղներ Մատուծոյ կը մա-
տուցանէ , բայց աւելի երանի ժողովըր-
դեան մը որ այսպիսի անխոնջ ու առա-
քելանման քարոզիչներուն ձեռքով Մա-
տուծոյ ճամբան , ինչպէս նաև իր պարտ-
քերը , լիուլի կը սորվի :

Մասիլեոնի համբաւը երթալով
այնչափ տարածուեցաւ , որ 1699ին մեծն
Սուլթանիկոս զինքը Սէրսայլ հրաւիրեց
որ իր ու բոլոր արքունեացն առջևը
Պալատեան կիրակիներուն քարոզ տայ :
Գնաց Մասիլեոն ու աստուածային
բանին զէնքը ձեռքը՝ մէկդի թողուց ա-
մէն մարդկային վախն ու նկատմունքը .
և ամենայն սրբոց տօնին օրը իր առջի
քարոզին բնաբան դրաւ սուրբ աւետա-
րանին այս խօսքը՝ « Երանի սգաւորաց ,
զի նոքա միտքարեցին » . և իր հօր
Ճարտասանութիւնն ու Ճարտարութիւնը
թափելով՝ անվախ ամենեւին վրայ բե-
րաւ թէ իշխանաց և թագաւորաց հա-
մար աշխարհքս ինչ ու Վրիստոս ինչ
պիսի տարբեր կը խօսին ու կը խոստա-
նան : Սընցուց Մասիլեոն իր քարոզը ,
ու երբոր ամպիրոնէն վար ինջաւ , թա-
գաւորը որ ինչուան նոյն ատեն առջևը
նայելով մտիկ կը դնէր , « Հայր իմ , ը
,, սաւ իրեն , ես շատ երևելի քարոզիչներ
,, լսեր եմ և ամէն անգամուն ալ իրենց
,, վրայ գոհ եղեր եմ . բայց քանի որ
,, դուն կը խօսիս՝ ես իմ վրաս գոհ չեմ
,, ըլլար » : Ուրիշ անգամ մ'ալ Մասիլ-
լեոն քարոզ տալու ատեն յանկարծ խօս-
քին թելը կորսնցուց , ու միտքը չէր
գար ետեւի զուրցելիքը . այն ատեն թա-
գաւորը « Հայր իմ , կանչեց , փոյթ չէ ,
,, ա՛լ աղէկ է որ մեզի քիչ մը ատեն չնոր-
,, հես . վասն զի այնչափ գեղեցիկ ու հո-
,, գեշահ բաներ ըսիր որ համը առնելու
,, համար երկար ժամանակի կարօտու-
,, թիւն ունինք » :

Երբոր առջի անգամուն (Սաղաթ-
նախա-տախտա ընդրելոյ շինած հիւ-
նալի քարոզը սուրբ Եւստաքէոսի ե-
կեղեցւոյն մէջ տուաւ , մէջը մէկ տեղ
մը մասնաւորապէս Մատուծոյ ահաւոր
դատաստանը իբր թէ առջևը ստորագրե-
լով՝ այնպէս շարժեց , այնպէս այլայլեց
լսողներուն սիրտը , որ ամէնքը զարհու-
րած առանց իրենց իմանալուն յանկար-
ծակի ոտքի վրայ ելան ու մէկ շնկոց մը
մէկ աղաղակ մըն է փրթաւ եկեղեցւոյն
մէջ , այնպէս որ քարոզիչն ալ շփոթե-
ցաւ , բայց անով իր հոգիաշարժ ու կրա-
կոտ ճարտասանութիւնը կարծես թէ
մէկ նոր փայլ մըն ալ առաւ : Երբոր եր-
կրորդ անգամ Սէրսայլ այս քարոզը
խօսեցաւ՝ ամենեւին նոյն զգացմունքը
ամենուն սիրտը ազդեց , մասնաւորապէս
Սուլթանիկոս ԺԴ սաստիկ շարժեցաւ ,
և այնպէս այլայլեցաւ որ ձեռուրներովը
երեսը գոցեց ու խել մը ատեն այնպէս
կեցաւ մնաց : Մյս սքանչելի հատուա-
ծը որ Ճարտասանութեան վսեմ օրինակ
մըն է , նոյն իսկ մեծանուն բայց միան-
գամայն անկրօնն Սոլթէն իր ատե-
նուան շինուած Հանրագիտակ բառգրը-
քին մէջ « Երձախօսութեան վրայ խօսե-
լու ատեն մեծամեծ գովեստներով այս
հատուածը ամբողջ կ'օրինակէ , « Իբրև
,, հին և նոր Ճարտասաններուն գրուա-
,, ծոցը մէջ պերճախօսութեան ամենէն
,, զօրաւոր ու ամենէն գեղեցիկ կտոր-
,, ներէն մէկը » , ինչպէս որ ինքը կ'ը-
սէ : Մոր համար մենք ալ արժան կը
համարինք հոս տեղս այս վսեմ հատուա-
ծին թարգմանութիւնը դնել , որով կըր-
նան մեր ընթերցողները Մասիլեոնին
գեղեցիկ ոճին ու սքանչելի Ճարտասա-
նութեանը առ այժմն մէկ պղտիկ ճա-
շակն առնուլ :

« Մհազին են բանքս , այլ ոչ վայրա-
,, պար ասացեալ . յաճախ լսեմք՝ և յան-
,, հոգս կամք : Օրնչ քան զայս ահա-
,, ւոր կայցէ որոց փոյթ 'ի մտի ունին
,, ոգւոյն փրկութեան . սակայն բազումք
,, և զգան իսկ ոչ , սակաւք դործեն ա-
,, հիւ զանձանց փրկութիւն , այլք զծա-
,, ղու գան , և կէսք ընդ բազումն կե-

„ ցեալ՝ ի մահուն յուսան որոշել ի նո-
 „ ցանէ , ամենեքին ակն ունին շնորհս
 „ գտանել , ամենեքին պարգեւաց հան-
 „ դիպել :

„ Իմ չեն կամք աստանոր խօսել զայ-
 „ լոց ի մարդկանէ . համարիմ թէ դուք
 „ միայն իցեք ի վերայ երկրի . և ահա այս
 „ միայն խորհուրդ պաշարեալ ունի զիս ,
 „ և ահիւ պակուցանէ զանձն իմ : Հա-
 „ մարիմ թէ յետին ժամ իցէ ձեր , և
 „ կատարած աշխարհի . և ահա պա-
 „ տառին երկինք ի վերուստ , իջանէ
 „ Վրիստոս փառօք ի տաճար այսր .
 „ ամենեքին նմա ակն ունիմք , ամենե-
 „ քին իբրեւ պարտաւորք սրտաթունդք
 „ մնամք լսել զվճիռ շնորհացն կամ
 „ զդատակնիք անլախճան մահուն :

„ Եւ հարցանեմ առ ձեզ , և
 „ հարցանեմ ահիւ և դողութեամբ ,
 „ և ոչ խտիր ինչ արկանեմ ընդ իս և
 „ ընդ ձեզ , և ցանկամ ձեզ զայն յուզումն
 „ սրտի , զոր ես արդ յանձին զգամ :
 „ Եւ դու հարցանեմ ձեզ . եթէ արդարեւ
 „ իջանէր այժմ Վրիստոս ի տաճար
 „ այսր , գայր յայս ժողով դատել զմեզ ,
 „ և ընտրել ահաւոր ընտրութեամբ զօ-
 „ դիս յայծեաց , արդեօք ամենեքեան
 „ յաջմէն դատեաք . կէսք արդեօք . ար-
 „ դեօք տանն միայն գտանէր արդարս ,
 „ զոր երբեմն ոչ եգիտ ի հինգ քաղաք-
 „ սրն : Եւ չգիտեմ . չգիտիցեք և
 „ դուք : Դու , Տէր , դու միայն ճա-
 „ նաչես զբոյսդ : Եւ այց թէպէտ և զայն
 „ չգիտիցեմք թէ ոչք նորայքն իցեն ,
 „ այլ զայս քաջ գիտեմք՝ զի մեղաւորք
 „ չեն նորա : Եւ դու որպիսի ոմանք իցեն
 „ որք ժողովեալ իցեն աստանոր . բարձ
 „ և աւագութիւնք առ ոչինչ համարին ,
 „ մերկք և կողոպուտք կացլիք առաջի
 „ Վրիստոսի : Այլ ոմանք իցեն ապա .
 „ բազումք՝ մեղաւորք որք ոչ կամին ա-
 „ պաշխարել , և բազմազոյնք՝ որք կա-
 „ մին , այլ յապաղեն զլարձ իւրեանց .
 „ այլք ապաշխարեն՝ զի միւսանգաման-
 „ կանիցին , և առաւելագոյնք՝ որք հա-
 „ մարին թէ չիցեն նոցա պէտք ապաշխա-
 „ րութեան : Եւ հաւաստիկ ամենեքեան
 „ սոքա ամբոխ դատապարտելոց : Եւ բաց

„ բարձեք զայսոսիկ չորեսին ազգս մե-
 „ ղաւորաց ի ժողովոյ աստի , քանզի
 „ և ի մեծի աւուրն ի բաց հալածես-
 „ յին : Եւ դու յառաջ մատիք , ի վարդարք
 „ . . . և ուր իցեք : Եւ նացորդք Խորայե-
 „ լի , անցեք յաջակողմն . ցորեանք
 „ Վրիստոսի , զատերուք ի յարդէն ,
 „ որ պատրաստեալ է ի ճարակ հրոյն . .
 „ Ո՛վ Տէր , և ուր իցեն ընտրեալք քո .
 „ այս իցէ բաժին քո , :

Եւ քարոզներուն հզօր ազդուութիւնը
 և մտածմանց գեղեցկութիւնը ունկըն-
 դրաց վրայ շատ մեծ տպաւորութիւն ը-
 նելով՝ ամէն կողմէն իրեն մօտիկ ընե-
 լու կը վազէին . շատ մարդիկ ալ իրեն
 առաքինի վարքը տեսնելով զինքը ի-
 րենց հոգեւոր հայր կ'ընտրէին : 1704^{ին}
 Սասիյլեոն երկրորդ անգամ արքունիք
 հրաւիրուեցաւ քառասնորդական պա-
 հոյ քարոզ տալու : Հոն դարձեալ այն
 չափ պտուղներ ըրաւ , որ վերջէն Լու-
 դովիկոս ԺԴ հրաժարական ողջոյնը
 տալու ատեն , “ Հայր իմ , ըսաւ իրեն ,
 „ կը փափագիմ որ ասկէց վերջը երկու
 „ տարին մէյմը քու քարոզներդ լսեմ , :
 „ Վանի մը տարի անցնելէն ետքը , 1709^{ին}
 Փարիզու մայր եկեղեցին Յաղագս ողբ-
 մաւիւն ըսուած հաշակաւոր քարոզը
 տուաւ , որուն մէջ նոյն տարուան պա-
 տահած սաստիկ սովոյն ու աղքատու-
 թեանը այնպիսի սքանչելի ու սրտաշարժ
 նկարագիր մը ըրաւ , որ զամէնքն ալ լա-
 ցուց և այն աստիճանի սրտերնին շար-
 ժեց՝ որ ամէնքը մէկ սրտով առատ ողոր-
 մութիւն ըրին , որով խեղճ աղքատնե-
 րուն շատ օգուտ եղաւ :

1710^{ին} երբոր Ֆլեշիէ ալ մեռաւ՝
 Լուդովիկեան դարուն մեծահաշակ ա-
 տենաբաններէն Սասիյլեոն միայն մնաց ,
 վասն զի արդէն քանի մը տարի կար որ
 Պոսիւէ ու Պուրտալու փառաւորապէս
 մահկանացու ընթացքնին լմնցուցեր
 էին . նոյն տարին ինքը Տօֆէնի վրայ
 դամբանական մը խօսեցաւ : Հինգ տա-
 րի վերջը իրեն ընկաւ նաեւ մեծին Լու-
 դովիկոսի դամբանականը : Եւս անգա-
 մուն իրեն բնաբան առաւ Սողոմոնի այս
 խօսքը , թէ “ Եւս մեծացայ եւ յաւելի

77 յիմաստութիւնն զան զամենեւեան , որ յա-
 77 ումը եղէն զան զիս յԱրդաւադեմ . և 41-
 77 պաղի , պի ստեղծն և այս ընդդէմութիւն
 77 է և յօթարութիւնն ոգաւ 77 : Այս ամե-
 նայարմար բնաբանը վայելուչ ծանրու-
 թեամբ մը արտասանելէն ետքը՝ ար-
 տասուալից աշուրները ցաւագին կեր-
 պով մը ունկնդրաց վրայ դարձուց . ան-
 կէց սևով պատած սիւներուն ու պա-
 տերուն վրայ . և վերջէն եկեղեցւոյն
 մէջ շինած փայտակերտ շիրմին վրայ ,
 որուն վրայ դրուած էր թագաւորին մար-
 մինը , աշուրները տնկելով՝ ու այնպէս
 քիչ մը ատեն լուռ ու մտայոյզ կենալէն
 ետքը , դարձաւ առ ժողովուրդն ու ա-
 ղաղակեց՝ «Մտուած և եթ , նա է մեծ ,
 77 եղբարք իմ 77 : Համառօտ , բայց ինչ
 զօրաւոր , ինչ ազգու խօսք . կարծես թէ
 Պոսիւէ մըն էր որ այս վսեմ վճիռը կու
 տար . վճիռ մը , որ բոլոր մարդկային
 մեծութիւնները , փառքն ու պատիւը
 յոյնէ կը դարձնէր :

Այսպէս ահա քսան տարի փառաւոր
 կերպով իր առաքելութեան պաշտօնը
 կատարելէն ետքը՝ () ուլանի դուքսը որ
 թագաւորահայրն էր , զինքը ՎՃերմօնի
 եպիսկոպոս օծել տուաւ 1717ին : Այն
 տարին Սասիլեոն հրաւիրուեցաւ եր-
 րորդ անգամ թագաւորին ու բոլոր իշ-
 խանացն առջևը նոր քառամորդական
 քարոզներ խօսելու : Աւանանցաւ Սա-
 սիլեոն ու իր զարմանալի յաջողու-
 թեամբը վեց շաբաթուան մէջ տասը
 քարոզ շարադրեց : Այս գործքը որուն
 անունը Փոքր Քառամորդք՝ դրաւ՝ մեծա-
 հռչակ Ճարտարախօսիս վերջին և ամե-
 նէն փառաւոր գործքն է , ու մանաւանդ
 թէ Ճարտարախօսութեան արուեստին յաղ-
 Լանակ ճշ , ինչպէս որ Վաղղիայի մատե-
 նագիր մը կ'ըսէ :

Այս քարոզից մը , չկայ Ճարտասան
 մը որ Սասիլեոնի պէս՝ մարդուս սիրտը
 թափանցած ըլլայ . ինքը ամէն բանէ
 վեր կը սեպէր զգացումը . անոր հա-
 մար կը ջանար որ աւելի ունկնդրաց
 սրտին թելերը շարժելով սիրելի ընէ

առաքինութիւնը : Սարդ մէյմը որ աչքէ
 անցընէ իր քարոզները , ինչ կենդանի
 ու ընական նկարագրութիւններ , ինչ
 վայելուչ ու սրտաշարժ դարձուածք-
 ներ ու ինչ պայծառ և աննման ոճ՝ մը
 կը տեսնէ . ասոնք են ահա Սասիլ-
 լեոնի Ճարտասանութեանը հիմնալի
 ձիրքերը և ասոնք իրեն սեպհական
 յատկութիւնները , որ մասնաւորապէս
 Փոքր Քառամորդք մէջ կը փայլեցնէ :
 Վիտէ ինքը մի և նոյն ատեն թէ մտա-
 ծել , թէ նկարել , և թէ զգալ . ասոր
 համար իրաւամբ ըսին իրեն համար , թէ
 ինչ համեմատութիւն որ Սասիլն ՎՃու-
 նէյլի հետ ունի , նոյն համեմատու-
 թիւնը ունի Սասիլեոն Պուրտալուին
 հետ :

Վաղղիայ Ճեմարանը իբրև 'ի փոխա-
 ըն իր հայրենի դպրութեանը բերած
 նոր փառքին՝ 1719ին ընդունեցաւ զինքը
 իր ընկերութեանը մէջ . քիչ մը վերջը
 Տիւ Պուա ծիրանաւորը Սավինեի աբ-
 բայութեան պատուանունը իրեն շնոր-
 հեց : Այլ անկէց ետև Սասիլեոն
 թողուց զմայրաքաղաքն ու արքունիքը ,
 և ցնաց քաշուեցաւ իր թեմը , որպէս
 զի կարենայ անխափան իրեն խնամոցը
 յանձնած ոչխարները հոգալ , ուր քիչ
 ատենէն իր քաղցրութեամբը , մարդա-
 սիրութեամբը և ըրած բարերարու-
 թիւններովը ամենուն սիրտը շահեցաւ :
 Աղքատ ու անկար մարդիկները հօր պէս
 կը խնամէր , ու ստէպ ստէպ մեծամեծ-
 ներէն անոնց համար ողորմութիւն կը
 խնդրէր . () վեռնեի գաւառի տերու-
 թեան հատուցած տուրքը թեթեւցընե-
 լու աշխատեցաւ , ու ինքն ալ իր կողմա-
 նէ որչափ որ կարելի էր ժողովուրդեան ի-
 ռեն հատուցած եպիսկոպոսական տասա-
 նորդը քիչցընել տուաւ : ՎՃերմօնի հա-
 սարակաց հիւանդանոցին սնտուկը դրժ-
 բաղդութեան մը մէջ իյնալով մազ մնա-
 ցեր էր որ բացը ելէր . Սասիլեոն ձեռք
 դրաւ վրան , ու երկու տարուան մէջ
 մարդ մը չիմացած ծածուկ 20,000
 Ֆրանք ներս իոթելով աղատեց հի-
 ւանդանոցը այն մեծ կործանմանէն :
 Խրճաւորաց վանք մը սաստիկ աղքա-

տութեան մէջ ինկած ինչուան նաև օրուան հացին կարօտ մնացեր էր, ու չկար մէկը որ իրեն օգնութիւն մը ընէր: Եւս բանս Սասիյէոնի ականջը հասնելով սիրտը շարժեցաւ, ուստի աս դիէն անդիէն շատ մը ստակ ողորմութիւն ժողվեց, ու չուզէնալով որ կրօնաւորները իմանան իր բրած բարերարութիւնը՝ անծանօթ մարդու մը ձեռքով ծածուկ կերպով մը այն խեղճ կրօնաւորաց խաւրեց, ու ասանկով ազատեց զիրենք այս ողորմելի վիճակէն: Ետէն անցաւ, ու այս սուրբ եպիսկոպոսին վախճանելէն ետեւ հազիւ թէ այն բարեմիտ կրօնաւորները իմացան իրենց բարերարին ո՛վ ըլլալը: Եւսպիսի ու այլ ասոր նման անբաւ ողորմութեան գործքերով ու ժողովրդեան վրայ ցուցրցած հայրագործով սիրովն ու խնամքովը անանկ սիրելի եղաւ անոնց՝ որ գիշեր ցորեկ բոլոր սրտով շնորհակալ կ'ըլլային Եստուծոյ, որ այսպիսի աստուածաբաւալ ու որդեսէր հայր մը հաճեցաւ իրենց եպիսկոպոս կարգել. ու չէին կրնար ուրիշ կերպով իրենց փոխադարձ որդիական սէրը իրեն ցուցնել՝ բայց եթէ աղաչելով Եստուծոյ որ իրեն տուած քաղցր ու հայրենի խրատներէն ամենեւին չի խոտորին. բայց սակայն Եստուած կ'ուզէր իր սիրելի ծառան այս ցաւալից աշխարհքէս ազատել, ու իրեն բազմապատու վաստակոցը արժանաւոր վարձքը հատուցանել: Եւսպէս ահա քիչ ժամանակուան մէջ առաքինութեանց ու արդեանց առատ հունձք մը ժողվելով փառաւորապէս իր ընթացքը կատարեց Սասիյէոն 1742^ն սեպտեմբերի 28^ն: Եւս չանցաւ իրեն հայրենի քաղաքը Հիէրս՝ արձան մը կանգնեցին հոյակապ ճարտարախօսին յիշատակը անմահացնելու համար. բայց սակայն Սասիյէոն անմահանալու համար ցուրտ մարմարիոնի մը կարօտ չէր. իրեն աստուածային սիրոյն կրակովը վառած գրուածքները բաւական են իր անունը յաւիտեան անմուռաց պահելու:

Եւս գրուածքները կրնանք վեց

դաս բաժնել. ն. Եւս քառասնորդական պահոց քարոզներ. բ. Եւս քառասնութեան քարոզներ. գ. Եւս մը դամբանական ճառեր, բանախօսութիւններ, ներքոյներ, ատենաբանութիւններ ու հովուական շրջաբերականներ, որոնք բոլորը մէկտեղ հարիւրի չափ կան. դ. Եւս կեդեցական նիւթոց վրայ ատենախօսութիւններ. ե. Եւս Սաղմոսի յարասութիւններ. զ. Եւս գլուխ գործոց՝ Փոքր Բառասնորդքը, որուն վրայ ինչուան հիմայ արժանապէս ամէնքը կը հիանան: Եւս յիշեալ որ այնչափ ատելութեամբ սուրբ հաւատոյ ու բարի վարուց դէմ կուռեցաւ, ամենեւին չէր քաշուէր մեծին Սասիյէոնի հոգևոր գործքերը կարդալու, ու երբեմն երբեմն նաև իրեն խօսքերը փոխ առնելու. իսկ Փոքր Բառասնորդքը ամէն օր առջևի գրասեղանին վրայ կը պահէր, ու կ'ըսէր թէ այս սքանչելի գիրքը ճարտասանութեան մէկ հատիկ օրինակ ու առաջնորդ մըն է: Եւս դատաստանը կ'ընէ նաև երեւելին Սիւրբ Փօն իր ոճի վրայ գրած աղուոր ճառին մէջ: Տ. Եւս մայր Եւսգիւղի ճեմարանին մշտնջենաւոր ատենադպիրը՝ Սասիյէոնի վրայ փառաւոր ներբողեան մը խօսեցաւ: Եւսպէս Սորի ծիրանաւորը, Սարմնութիւլ, Եւսնս, Եւսբօր, Եւսհարբ, Եւստրէս, Սիւշար, Եւսիւրոյ և ուրիշ շատ անուանի մատենագիրներ մեծամեծ գովեստներով փառաւորեցին Սասիյէոնի յիշատակը: Եւս միայն գոհ ըլլանք հոս ասոնցմէ երեւելիներէն մէկուն տուած փառաւոր վկայութեամբ մեր խօսքը կնքել: «Սասիյէոն, կ'ըսէ Եւսհարբ, իր սքանչելի քարոզներովը բոլոր իրմէ առջինները և ետեւի եկողները կը գերազանցէ. իրեն բազմութիւ ու բոլորն ալ մէկմէկէ տարբեր նիւթ ու իմաստներ ունեցող հիանալի քարոզներուն մէջ կը տեսնես իմաստներու աղուոր փոխադրութիւն մը, յափըշտակիչ ներդաշնակութիւն մը, բառերու վայելուչ ընտրութիւն մը, ազնուական քաղցրութեան հետ միասնացած վսեմութիւն մը, ու զարմանա-

„ լի ճարտարութիւն մը , որով մար-
 „ դուս սրտին ամենէն ծածուկ խոր-
 „ շերն ալ կը թափանցէ կ'իջնայ ու
 „ զինքը յանկարծակիի բերելով նախ
 „ պատկառել կու տայ , կը սոսկացնէ
 „ ու վերջէն կը մխիթարէ . և երբեմն
 „ ալ անոր խղճմտանքին վրայ նախ լսւ
 „ մը կայծակներ թօթափելէն վերջը՝
 „ անոր աներկեւան ապահովութեան
 „ ճամբան ալ կը ցուցնէ : Եւ այս
 „ ամէն չքնաղ ձիրքերն են որ ամենէն
 „ երևելի մատենագիրներն ալ ստիպե-
 „ ցին վկայելու թէ Սասիլեոն այն
 „ սակաւագիւտ մարդիկներէն մէկն է ,
 „ որոնք որ բնութիւնը պերճախօս ըս-
 „ տեղծեց » :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԼՌՈՂՔՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

ԳԼՈՒԽ Ը .

Փողացաւ արշայոյ : — Սասիլէ կալ :

Ե . Փողացաւ արշայոյ : — Տղայոց փո-
 ղացաւ սոսկալի հիւանդութիւն մընէ ,
 և ասոր նշանները շատ անգամ անյայտ
 կ'ըլլան : Սովորաբար հարբուխէ կամ
 սաստիկ հազէ մը ետքը կ'իմացուի : Տը-
 ղան նեղութիւն կը զգայ , երեսին գոյ-
 նը կը դեղնի և կամ կը կարմրի , սաս-
 տիկ յոգնածի պէս կը պառկի , և քանի
 մը ժամ հանդարտ քնանալէն ետքը ,
 խղզուելու մը պէս ըլլալով՝ յանկարծ
 կ'արթննայ : Երեսն կոկորդը կը քե-
 րուի , կը ցաւի , չկրնար դիւրաւ շունչ
 առնել , առած ատենն ալ սաստիկ խժա-
 լու ձայներ կը հանէ :

Երբոր նեղութիւնը աւելի սաստկա-
 նայ , հազը կը սկսի աւելի ստէպ բռնել ,
 ձայնը սաստիկ ու խռպոտ կ'ըլլայ , և
 շնչառութիւնը դժուարաւ կ'ընէ :

Երբեմն հազը չոր կ'ըլլայ ու պղա-
 մը չքակուիր , երբեմն ալ հազին հետ

մէկտեղ սիրտը ետ կու գայ և հիւանդէն
 արիւն կ'երթայ : Եւ նշանները մաս-
 նաւոր կերպով հիւանդութեան սկիզբը
 կ'երևան . բայց երբոր հիւանդութիւ-
 նը վերջի աստիճանի սաստկութեան
 մէջ ըլլայ , ան ատեն հիւանդը թաղան-
 թի ձեռով կտորներ դուրս կու տայ :

Եւ չափողին ու մեծ շնչերակին թա-
 ղանթները սաստիկ բորբոքած կ'ըլլան ,
 ու խիստ շատ պղղամ դուրս կու տան , որ
 սաստիկ տաքութեան մաշկի պէս կը
 թանձրանայ , ու քիչ ատենէն շնչառու-
 թեան անցքը կը գոցէ . և երբեմն անանկ
 սաստիկ՝ որ ինչուանքիչ մը օդ մտնալու
 տեղ ալ չի մնար :

Եւ փողացաւ երբոր չգարմանուի ,
 քամնը չորս ժամուան մէջ կրնայ մահ
 պատճառել , երբեմն նաև ինչուան տաս-
 նըմէկ ժամուան մէջ :

Իսլաական չէ պղղամը քակել ու պար-
 պել , աւելի պէտք է ան պղղամը դոյացը
 նողին հետ կուրիլ որէ բորբոքումը , քա-
 նի որ աս բորբոքումը կայ՝ խղզուելու ալ
 միշտ վտանգ կայ :

Եւ վտանգէն զատ հիւանդին ուղեղն
 ալ սաստիկ տաքած կ'ըլլայ և արիւնը
 սաստկութեամբ դէպ'ի հոն կը վազէ :

Երկու տարեկանէ ինչուան եօթը
 տարեկան տղաքը աւելի ենթակայ են
 աս սոսկալի հիւանդութեան : Եւ ան
 ատենը աւելի ալ վախնալու է , անոր
 համար որ ան հասակին մէջ շնչառու-
 թեան անցքը խիստ նեղ ըլլալով , աւելի
 դիւրաւ կը լեցուի ան շինծու մաշկով
 ու պղղամով :

Երբոր աս փողացաւ մէյմը սաստ-
 կանայ , քիչ յոյս կը մնայ առողջութեան .
 անոր համար խելքով ու գիտութեամբ
 ամէն ջանք ընելու է առջին առնելու :
 Ուստի շատ հարկաւոր է տղաքը օդին
 յանկարծական փոփոխութիւններէն
 զգուշացնել , խոնաւ ու ցուրտ օդին
 դուրս չհանել՝ երբոր դեռ փափուկ է
 կազմուածքնին : Իսկ թէ որ զօրաւոր է
 կազմուածքնին , պզտիկուց զիրենք պէտք
 է վարժեցնել ամէն տեսակ օդի փոփո-
 խութեան :

Տղայոց փողացաւ համաճարակ է :